

## מרכז תרבות היידיש בתחנה המרכזית בת"א

### היידיש בישראל

בשנת 1996 (התשנ"ו) חוקק חוק הרשות הלאומית לתרבות היידיש. מטרתו

(1) להעמיק בעם את הכרת תרבות היידיש על כל צורותיה ולטפח לשם כך את חקר התרבות האמורה והוראתה, לרבות באמצעי התקשורת למיניהם;

(2) לקדם, לסייע ולעודד את היצירה בת זמננו בלשון היידיש;

(3) לסייע בהקמה ובשימור של מוסדות שבהם מתנהלת פעילות המתייחסת לתרבות היידיש;

(4) לקדם, לסייע ולעודד את האיסוף, התיעוד והקטלוג של אוצרות התרבות העממית שבעל פה והתרבות הכתובה על שפת היידיש;

(5) לקדם, לסייע ולעודד הוצאה לאור של יצירות נבחרות מהתרבות העממית ביידיש, וכן את הכתיבה ביידיש, הן במקור והן בתרגומים הולמים לעברית.

מכוח חוק זה הוקמה הרשות הלאומית לתרבות היידיש (ביידיש, "די נאַציאָנאַלע אינסטאַנץ פֿאַר ייִדישער קולטור") הוקמה ומטרתה העיקרית היא שימור וטיפוח של מורשת היידיש. פעילות הרשות מתמקדת בעיקר בישראל, והיא כוללת גם שיתופי פעולה עם גורמים מחוץ לישראל, העוסקים ביידיש ובתרבותה. לרשות שר ממונה, מועצה ציבורית, ועד מנהל, ועדות לפי הצורך ומנהל כללי. כיו"ר ראשון של הרשות הלאומית לתרבות היידיש כיהן ח"כ אברהם מלמד.

בישראל מתקיימים לימודים והרצאות בנושאים הקשורים לשפת יידיש ותרבותה במוסדות לימוד שונים ברחבי הארץ: הן אקדמיים והן מיועדים לציבור הרחב. כמו כן פועלים ישראל מוסדות רבים ומגוונים העוסקים בתרבות יידיש, העיקריים שבהם: מרכז תרבות יונג יידיש (יידיש צעירה). רח' ירמיהו 52 ירושלים; מכון למדעי היהדות ע"ש מנדל ליד הקתדרה ליידיש של האוניברסיטה העברית, ירושלים; מפעל דב סדן ללימודי יידיש ויהדות מזרח אירופה ליד הקתדרה לחקר ספרות יידיש ע"ש יוסף ואידה ברמן באוניברסיטה העברית, ירושלים; יד ושם - רשות הזיכרון לשואה ולגבורה עוסק, בין היתר, בתרבות יידיש לפני השואה, לדוגמה: תצוגה על ועידת יידיש בצ'רנובין; העמותה לתרבות יהודית ע"ש דוד פינסקי מפעילה חוג שירה "מיר זינגען יידישע לידער" - שד' מוריה 125 חיפה; המרכז הבין-תחומי לשפה ותרבות יידיש ע"ש רינה קוסטה באוניברסיטת בר-אילן, רמת בית שלום אש (מוזיאון של הסופר היידי המפורסם). רח' ארלוזורוב 50 בת ים; המרכז להנחלת שפת היידיש ותרבותה ע"ש מקס וטובי פרידלנד במכללת לוינסקי לחינוך. רח' שושנה פרסיץ 5, ת"א; בית לייזוויק (אגודת סופרי ועיתונאי יידיש בישראל, הוצאת ספרים) - רח' דב הוז 30 ת"א; בית שלום עליכם. רח' ברקוביץ 4 ת"א; ארבעטער-רינג (ברית העבודה בישראל). רח' קלישר 48, ת"א; תאטרון יידישפיל. רח' קרליבך 7, ת"א; בית התפוצות במתחם אוניברסיטת ת"א, רח' קלאוזנר 15, ת"א; דור ההמשך / אוהבי יידיש. רח' דב הוז 30, ת"א; מרכז תרבות יונג יידיש (יידיש צעירה). רח' לוינסקי 108, התחנה המרכזית החדשה, סטודיו 5008, ת"א.

### התחנה המרכזית החדשה בתל אביב

"באוגוסט 1993 נפתחה סוף סוף תחנת האוטובוס המרכזית החדשה של תל אביב, תחת השם הרשמי "קניון תל אביב", ובמעמד ראש הממשלה דאז יצחק רבין ז"ל. העיכובים הרבים הובילו לכך שכבר עם פתיחתה היא נחשבה מיושנת, והתגלו בה בעיות רבות: רוב שטחה לא נוצל לתחבורה ציבורית, וחלקו לא נוצל כלל; ההתמצאות בה התגלתה כמסובכת ולא ברורה והרציפים היו רחוקים זה מזה. עם השנים המצב התחזקתי רק החריף, והתחנה נותרה גוף מבודד שלא באמת מתקשר עם מערך התחבורה מסביב. כך, למשל, למרות שרק מאות מטרים ספורים מפרידים בינה לבין תחנת רכבת "ההגנה" הסמוכה, מעולם לא נוצר קישור בין השניים. ובכל זאת, היו בה גם פינות חמד פסטורליות שסוקרו בעיתונות, כגון גלריות וגלריות שנפתחו ונסגרו. הבולטת

מכולן היא הקומה השלישית, שאיכלסה בין היתר את "רחוב הנעליים", ה"רחוב הפיליפיני", וה"מדרשוק" הססגוני. בקצה הקומה, ממש מתחת למדרגות הנעות, התחבאה לה חנות יד שנייה אלגנטית של ספרים ברוסית.

בקומה הרביעית התחבאה עוד פנינה שובת לב – "אפרו שופ", חנות ייחודית שייבאה בייבוא אישי את כל מה שקשור לתרבות אתיופיה: פולי קפה הנקראים "בונה", סרטים ודיסקים של מוזיקה אתיופית, מוצרי טיפוח, כלי בית מסורתיים, שמלות לבנות ("קמיס") וגם חליפות חגיגות לחתן ולכלה ("קאבה"). הקומה החמישית, שנחשבת לקומה האמנותית של התחנה, כללה חלל ענק ומפתיע המשמש כגלריה מרכזית והציג תערוכות מתחלפות. בצמוד אליו מוקמו 25 חדרי סטודיו, אותם הקצתה עיריית תל אביב לאמנים שצרו ופעלו במקום. ממש בסמוך למתחם מוקם יהלום של ממש שנשאר עד היום – "יונג יידיש", מוזיאון ובית לתרבות היידיש.

המתחם כלל בשלב מסויים גם שני בתי כנסת ושתי כנסיות, אחת מהן פיליפינית, וכן מרפאה גדולה לפליטים ועובדים זרים, וגם שני גני ילדים. ב-2013 הושק פרויקט שנועד לסייע בשיקום התדמית של התחנה: "מדריך למשתמש בתחנה המרכזית" – ספרון כיס הכולל טקסטים עיוניים, מסמכים ארכיוניים, ראיונות ויצירות גרפיות יפהפיות, כולם קשורים בתחנה. על הספר חתומים האדריכלים הצעירים טליה דוידי ואלעד הורן, שהנחו במקביל גם סיורים ברחבי התחנה המרכזית, בתשלום סמלי. הסיורים אפשרו לכל המעוניין ללמוד על ההסטוריה של המקום ולגלות את כל הפינות הנסתרות והסיפורים המסקרנים המסתתרים מאחוריו.<sup>1</sup>

## מרכז תרבות היידיש

אחד המוסדות היחידים ששרד עד היום (2012) במקום הוא מרכז תרבות היידיש בהנהלת מנדל כהנא (שהוא גם הרוח החיה מאחורי המרכז). המרכז כולל בית קפה, במת תיאטרון וספרייה-ארכיון עשירה של ספרים (כ-80,000, מקצתם נדירים), כרזות ופריטים היסטוריים נוספים.

ב-24.10.2021 פרסמה עיריית תל אביב-יפו ורשות הכבאות הודעה לבעלי התחנה המרכזית כי על פי החלטת בית המשפט צו הסגירה לתחנה המרכזית החדשה ייכנס לתוקף בתחילת דצמבר 2021. רשות כבאות והצלה הבהירה כי אינה יכולה לתת אישור להמשך פעילות הקניון כל עוד ישנן כ-400 חנויות בבעלות פרטית אשר בתוכן נמצאים חומרים דליקים ולא קיימים בהן סידורי בטיחות אש. לכן הוחלט כי על פי החלטת בית המשפט ייסגר הקניון על כל חנויותיו והעסקים הפועלים בו, לרבות אלה הפועלים על פי רישיון כדון, ב-5 לדצמבר 2021. מאחר והמעבר לקומות מסוף האוטובוסים נעשית דרך הקניון עצמו, לא יתאפשר גם המעבר הזה. כל עוד הצו בתוקף החנויות ומרכז התחבורה הראשי נדרשות להפסיק את פעילותם.

כאשר נודע הדבר למתעד ולצלם ישראל פרקר, הוא מיהר למרכז היידיש בקומה 5 שבתחנה המרכזית לפגישה עם מנדל כהנא, מתנדבים במפעלו המרשים וצוות זמרי ונגני להקת הכליזמרים מאגודת הכליזמרים-ירושלים. הוא סייר במרכז המיוחד והחשוב הזה, שמחפש עכשיו בית חדש. כהגרלו הוא מספק לנו אוסף צילומים מרהיב מהביקור.

## מקורות

[דף הבית](#) של הרשות הלאומית לתרבות היידיש.

הרשות הלאומית לתרבות היידיש, ערך [בויקיפדיה](#).

יונג יידיש (עמותה), ערך [בויקיפדיה](#).

יריב פלג. 11.7.2013. [אהבה בת עשרים](#), מגזין מאקו.

נעם בן זאב 15.11.2010. [איך התגלגלה התרבות היידיש אל התחנה המרכזית בת"א?](#), הארץ.

בני מר. 16.8.2009. [צלול כבדולח: שמורת אלמוגים בתחנה המרכזית](#), הארץ.

## ישראליאנה – הפרויקט הלימודי

[www.israeliana.org](http://www.israeliana.org)

ענבל סיני. 16.3.2019. [התחנה המרכזית לאמנות](#), כלכליסט.

---

<sup>1</sup> מצוטט עם שינויים מתוך: יריב פלג. 11.7.2013. [אהבה בת עשרים](#), מגזין מאקו.